

Rudasné Bajcsay Márta

„TETSZIK-E AZ ANGYALI VÍGASSÁG?”

Bodor Anikó–Paksa Katalin: Vajdasági magyar népdalok V. Jeles napi szokások és jeles időszakok énekei. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 2016; Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2016. Készült az MTA BTK Zenetudományi Intézet közreműködésével, CD-ROM-melléklettel

A „Vajdasági magyar népdalok” című sorozat V. kötete a 2016. évi tavaszi Könyvfesztiválra jelent meg. A sorozat utolsó könyvével a térség jeles napi szokásokhoz és jeles időszakokhoz tartozó énekei is immár napvilágra kerültek. A sorozat megálmodója és megelőző köteteinek szerkesztője Bodor Anikó volt (az I. kötet a katonadalokat, a hétköznapi dalait, a szerelmi, tréfás és egyéb dalokat közölte, a II. a balladákat, betyár- és pásztordalokat, azután a III.-ban a párosítók, lakodalmasok, szerelmi dalok, majd a IV.-ben az énekes népi gyermekjátékok jelentek meg), az V., befejező kötet jeles napi szokások és jeles időszakok énekeit bemutató anyagának sajtó alá rendezésében azonban sajnos már nem tudott részt venni. E munkára Paksa Katalint, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete népzene-kutatóját, akadémiai doktort kérték föl, akivel Bodor Anikó a sorozat anyagáról is rendszeresen konzultált. Valójában ő döntött úgy, a sorozatszerkesztő iránti tiszteletből, hogy az utolsó kötet kettejük neve alatt jelenjen meg.

A sorozat kiadója az első kötettől kezdve (1997-ben még egyedül) az újvidéki Forum Könyvkiadó volt, mely a következő könyveket az egy ideig Thurzó Lajos nevét viselt, mára Vajdasági Magyar Művelődési Intézetnek nevezett zentai közművelődési központtal együtt jegyzi. Mint azt Hajnal Jenő, a Vajdasági Magyar Nemzeti Tanács elnöke a könyv előszavában említi, a sorozat eredeti koncepciója szerint a szóban forgó kötet anyaga az *Énekes népi gyermekjátékok* IV. kötetével együtt jelent volna meg, ám ez terjedelmi okokból nem valósulhatott meg.

A 667 oldalas V. kötet önmagában is vaskos. A gazdag nyomtatott anyagon túl – a CD melléklet révén (mely Németh István munkája) – az érdeklődő a hagyományos népi előadás hallásélményében részesülhet. Ez pedig valójában „sava-borsa” a könyvben betűvel és kottával rögzített anyagnak. Mert bár már a nyomtatott dal- és prózai szövegek is különleges színt adnak az énekeknek, a felvétel meglevenítő ereje átütőbb mindeneknél.

A Vajdaság a Dél-Alföld különös tája, népzenei monográfiájának sorozata egyedülálló, sajátos képet nyújt a sokfelől érkezett, kisebbségi létben élő, kincseit a többnemzetiségű környezetben őrző népesség zenei világáról. Az öt magyar népzenei dialektus közül egy (a moldvai) híján mind megjelenik a térség éne-

keiben. A különféle helyekről idetelepedők saját hagyományaik ápolása mellett idővel természetes módon össze is csiszolódtak. Kalendáriumi szokásaik, énekeik összességükben rendkívül változatos, színes, gazdag együtttest alkotnak. Ahogy Bodor Anikó megfogalmazta, a többkötetes sorozat célja elsősorban az, hogy „a vajdasági tarka eredetű magyar népesség dalkincsének színe-javát a közművelődéssel megismertesse”.

Az időt a jeles napokhoz, időszakokhoz mérni, zenés játékokkal összekapcsolni és ünnepelni elődeink általános szokása volt. A könyv felépítése, a vajdasági jeles napokhoz és időszakokhoz tartozó dalkincs bemutatása követi az 1953-ban megjelent *A Magyar Népzene Tára* II. kötet szerkezetét (amelyben egyébként 23 vajdasági ének is szerepel). Bodor Anikó és Paksa Katalin jelen népzenei-néprajzi monográfiája szintén a naptári év kitüntetett szakaszait, illetve pontjait követi soron. Időrendben: az újévi köszöntés énekeitől (1–9.) a vízkereshti „csillagjárás” (10.) és „háromkirályi köszöntő” (11.) énekes szokásán, valamint a többi téli szokás alkalmával (disznótorban, farsangkor, farsang „utóján”) fölhangzott-fölhangzó dalokon keresztül a nagybőjti időszakig ível a vajdasági énekes kalendáriumi szokások bemutatása az első 53 énekkel. A nagybőjti, húsvéti, valamint a pünkösdi énekes szokásokat záró (140.) szám után jön a nyári, aratási ünnep, majd Szent Anna, azután az úgynevezett „Havi Boldogasszony”, Nagyboldogasszony napja következik. Végül pedig a már őszidőre eső „Kisboldogasszony”-napi szokás, majd a télelő, az adventi és a karácsonyi időszak bemutatása zárja be a kört. A vajdasági seregszemle nem csak számbeli gazdagsága miatt pazar (353 kottás szokás-éneket közöl a könyv, s a dalok csaknem harmadrészét felvételen meg is lehet hallgatni a csatolt mellékleten), de legalább annyira érdekessé teszik a gazdag és szerteágazó szöveges jegyzetek is. A közreadás szempontjairól beszámoló rövid bevezetőből értesülünk azokról a meggondolásokról is, amelyek biztosítják, hogy e monográfia ne egyszerű számadás vagy száraz adathalmaz, hanem élvezetes beszámoló is legyen. „Kötetünk a naptári év által megszabott sorrendben ismerteti és közli az ünnepnapokhoz és jeles időszakokhoz kapcsolódó énekeket, énekes szokásokat. Fontosnak tartottuk, hogy elsősorban maguknak az adatközlőknek a szavai alapján kapjon képet az olvasó erről a színes, vonzó világról.” (9.) A könyvet lapozgatván azt is tapasztalhatjuk, hogy az adatközlői kommentárok sok esetben természetesen még további értelmezésre, újabb jegyzetre is szorulnak. Például állhat erre akár az ismertető címűül választott beköszöntő is: „Tetszik-e az angyali vígasság?”. A kérdés egy farsangi köszöntő ének beharangozásául hangzott el, amelynek utolsó két ütemére ezt a szöveget énekelték: „Dicsérjük a Jézust!”, illetve: „Jézus született!”

A szokásdalok megjelenítésére e kötetben negyvenhat gyűjtő munkájának, adatainak köszönhetően kerülhetett sor. Közülük Bodor Anikó, Bodor Géza, Burány Béla és Kiss Lajos szerepe különösen kiemelkedő.

A vajdasági jeles napok, jeles időszakok dallamai kiadásának fő szempontja a hitelesség. Ezt szolgálják a közzétett lejegyzésekhez, népzenei adatokhoz következően hozzárendelt azonosító és magyarázó jegyzetek, továbbá esetenként az adat korára, használatára, dallamtípusára és variánsaira vonatkozó információk is.

A kötetben 2016-ra közreadott dallamanyag átfogó zenei jellemzését Paksa Katalin két évvel korábban már elvégezte, és külön tanulmányban közölte *Népzene-történeti tabló a vajdasági jeles napok – időszakok dallamairól* címmel.¹ „Az esztendő jeles napjaihoz fűződő énekes népszokások gyökerei – az egyházi ünnepekhez hasonlóan – olykor a történelem előtti időkbe nyúlnak vissza, és ősi hiedelmek, termékenységi rítusok nyomait őrzik. Mások – egyes elemeiket illetően – az antik műveltséggel hozhatók kapcsolatba, további jelentős rétegük középkori egyházi ünnepek és szokások lecsapódása, majd barokk kori továbbfejlesztése, és újabb jámbor áhítat-formák folklorizációja.” Mindezek a rétegek egyazon szokáson belül is keveredhetnek, összeolvadhatnak. A jeles napi énekek nem alkotnak egységes zenei stílust, mindazonáltal az anyag legalábbis népzene-történeti szempontból rendezhető.

1 Paksa Katalin: „Népzene-történeti tabló a vajdasági jeles napok – időszakok dallamairól”. In: *Pontosan, szépen. Almási István 80. születésnapjára*. Szerk.: Salat-Zakariás Erzsébet. Kolozsvár: Mega Könyvkiadó, 131–163.